

NÄKÖKULMIA PORTIN MOLEMMIN PUOLIN

Ari Sirén. Elämää portin kahta puolta.
Valkeakosken paperiteollisuuden 125 vuotta.
Tampere 1997. 160 s.

Tehdas on usein oma pienoismaailmansa, joka on sulkenut ulkopuoliset piirinsä ulkopuolelle. Elämää on ollut portin kahta puolta.

Vuosikymmeniä samalla paikkakunnalla toimineen tehtaan toimintaan sisältyy kokonaisen ihmisyyshistorian historia. Työntekijät tulevat aamulla töihin osana suurta tuotantokoneistoa. Työnjohto saapuu muutamaa minuuttia aikaisemmin omien papereittensa ja suunnitelmiansa ääreen. Konttorihenkilökunta ilmaantuu tunnin verran myöhemmin omiin tiloihinsa laskemaan ja laskuttamaan. Tehtaan ylin johto kokoontuu omassa ympäristössään. Tällaisista pikkuaioista muodostuu vähitellen paikkakunnalle omaleimainen perinteensä, johon sisältyy tietämys yhdyskunnan sosiaalisen rakenteen rajoista. Työväki ja työnjohto, saati sitten konttoristit ja ylin johto ovat muodostaneet omia alakulttuureitaan, joiden rajat ovat saattaneet olla hyvinkin ehdottomia.

Tehtaaseen kuuluvat myös rakennukset ja koneet. Jokaisella koneella on oma luonteensa, ja koneet niihin sitoutuneine työntekijöineen ovat usein muodostaneet erottamattomia kokonaisuuksia. Koneeseen investoiva päättäjä on laskenut tehtaan saaman tuotannollisen hyödyn. Teknologian kehittäminen ei kuitenkaan ole tarkoittanut pelkästään kylmän teknologian käyttöönottoa, vaan myös työnsä arvon tuntevien työntekijöiden ja heidän käyttämiensä koneiden välisen suhteen ohjailua. Työntekijät eivät ole välttämättä laskeneet teollisuuslaitoksen historiaa kalenterivuosisissa,

vaan työntekijäsukupolvissa, jotka liittyvät koneiden saapumiseen ja niihin liittyviin uudistuksiin.

Tehtaan hallinto- ja taloushistoria on jotenkin koottavissa tavanomaisen historiallisen lähdeaineiston avulla. Ihmisyyshistorian muistikuvat ovat kuitenkin paljolti sidoksissa esineelliseen lähdeaineistoon sekä muistiin merkitsemättömään suulliseen perinteeseen. Nyt 1990-luvulla, kun vanhan tehdaskulttuurin tuntevat työntekijät ovat suurelta osin eläkkeellä, on vanhojen tehtaiden ja tehdaspaikkakuntien perinne katoamassa.

Teollisuuslaitos ei tietenkään tuotannollisessa mielessä voi sitoutua menneisyyteensä, mutta edustavin osa tehdaskulttuurista tulee kuitenkin säilyttää. Tehtaan arvokkain pääoma on yhtiöön omasta halustaan sitoutunut työväki. Sirénin kirja onkin tarkoitettu jaettavaksi nopeasti kehittyvän yrityksen henkilökunnalle muistutukseksi omasta menneisyydestä ja identiteetistä. Kokonaisuuden puristaminen alle 200 sivuun on ollut mahdoton tehtävä. Lopputulos on hajanainen, mikä näkyy myös sisällysluettelosta. Toisaalta, miten muuten asian olisi voinut esittää?

Tehdasyhteisön ja tehtaan historian parhaat selittäjät eivät välttämättä löydy kirjanpidosta, vaan jostain aivan muualta. Sirénin kirjassa Valkeakoskella tehdään oikeaa työtä. Tuotanto syntyy aina siitä, että joku ottaa käytännön vastuun tekemisestä.

Miten teollisuuden toimintaedellytyksiä rajaavat kulttuurikokonaisuudet kehittyvät? Siihen ei Sirénin kirja pysty vastaamaan. Elämää portin kahta puolen -kirjan kaltaisia julkaisuja tarvitaan vielä paljon ennen kuin tutkijat pystyvät laatimaan kattavia historiallisia katsauksia.

Panu Nykänen